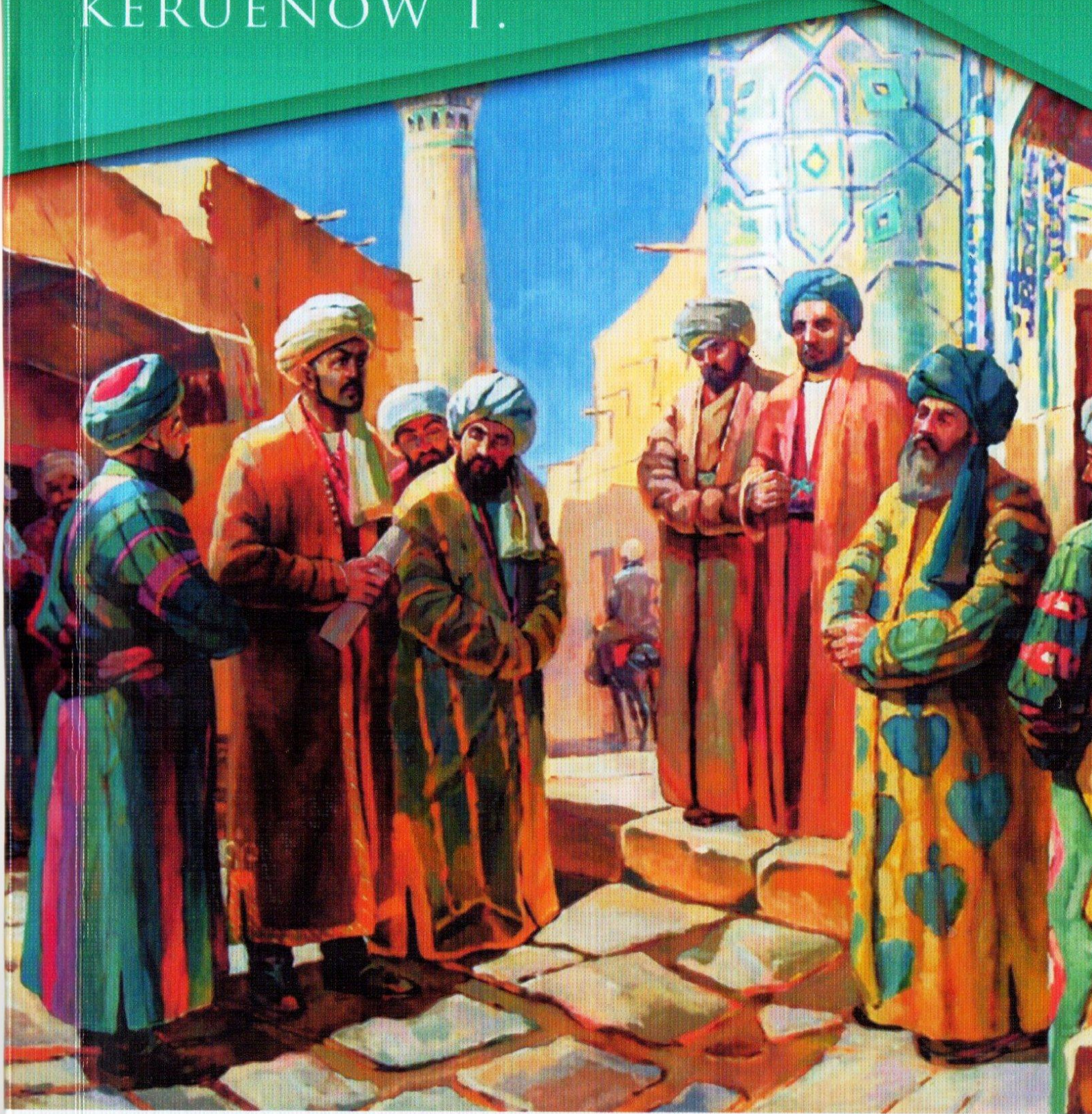

KERUENOW T.

TÜRKMEN EDEBIÝATŞYNASLYGYNÝŇ TARYHY

NÖKÜS-2019

ÖZBEGISTAN RESPUBLIKASY ÝOKARY WE ÝÖRITE ORTA BILIM MINISTRLOGI

BERDAK ADYNDAKY GARAGALPAK DÖWLET UNIWERSITETI

Keruenow T.

TÜRKMEN EDEBIÝATŞYNASLYGYNYŇ TARYHY

**(Türkmen edebiýatşynaslygynyň taryhy dersinden türkmen filologiýasy
bakalawr tälim ýönelişiniň talyplary üçin okuw gollanma)**

NÖKÜS

2019

F.y.d. Keruenow T. Türkmen edebiyatşynaslygynyň taryhy. (Okuw gollanma).

(Gaýta dolukdyrylan neşir). Nöküs, 2019-nji ýyl, 112 sahypa

Iş Berdak adyndaky Garagalpak döwlet uniwersitetiniň Ylmy-metodiki geňeşiniň 2019-nji ýyl 7-nji ýanwar gündäki 3-nji san protokoly bilen neşire hödürlendi.

Okuw gollanma filologiýa (gazak dili, türkmen dili) kafedrasynda ýerine ýetirildi.

Garaşsyzlyk döwründe ylym-bilim ugrunda täze öwrülişikler ýüze çykdy. Şeýlelikde, edebiyaty öwreniş ylmynyň geçen taryhy hem-de bu günki ösüş tendentsiýalaryny, häsiýetlerini bu günki ylmyň nukdaý nazaryndan öwrenmek derwaýys meseleleriň biridir. Şonuň üçin bu okuw gollanmada türkmen edebiyatynyň gadymy ösüş taryhy, edebiyatşynaslyk ylmynyň irki döwürleri, edebiyatşynaslyk we edebi syn meseleleri, klassyk şahyrlaryň döredijiliginiň öwrenilişi, XX asyr türkmen edebiyatşynaslygynyň ösüş taryhy, Garaşsyzlyk döwri türkmen edebiyaty öwreniş ylmy we başga-da edebiyatyň derwaýys meseleleri barlag edilýär. Bu barlaglar rus, özbek, garagalpak, türkmen edebiyaty öwreniş ylmynda ýüze çykan ylmy barlaglary deňeşdirme görnüşde alyp barylýar.

Okuw gollanma Berdak adyndaky Garagalpak döwlet uniwersitetiniň türkmen filologiýasy bakalawr tälim ýönelişinde bilim alýan talyplar üçin niýetlenilýär.

Jogapkär redaktor:

Filologiýa ylymlarynyň kandidaty, dotsent O.Gaýliýewa

Syn ýazanlar:

A.Dosymbetowa - filologiýa ylymlarynyň kandidaty, garagalpak edebiyaty kafedrasynyň müdiri.

F.Sapaewa - filologiýa ylymlarynyň doktory (Phd), Nöküs döwlet pedagogika institutynyň özbek edebiyaty kafedrasynyň uly mugallymy

GIRIŞ

Häzirki wagtda ýurdumyzyň sotsiýal-ykdysady ösüşinde ylym-bilimiň ornuny has-da ýokarlandyrmak maksadynda 2017-2021-nji ýyllarda Özbegistan Respublikasyny ösdürmegiň baş esasy ýönelişi boýunça «Hereketler strategiýasy»nda ylym-bilimiň ösmegine aýratyn üns berilýär. Şeýlelikde, Watanymyzyň gelejegi, halkymyzyň ertirki günü, ýurdumyzyň dünýä siwilizasiýasynda mynasyp orun eýelemegi ýaşlarymyzyň tälim-terbiýesine, bilim derejesine, nähili ynsan bolup kemala gelmegine sözsüz baglydyr. Bu oňat maksatlar ýurdumyzda amala aşyrylýan giň göwrümlü reformalaryň esasy ugrudyr. Sebäbi, Respublikamyzda halkymyzyň, aýratyn hem ýaş nesliň ruhyýetini ýokarlandyrmak, edebiýatymyzy we sungatymyzy has-da ösdürmek, ýaşlary milli medeniýetimize hormat ruhunda terbiýelemek esasy meseleleriň biridir. Şonuň üçin hem habar beriş – kommunikasiýa tehnologiýalarynyň gündelikli durmuşymyzdan möhüm orun eýeleýän bu günki günde edebiýat meselelerine hem döwlet derejesinde aýratyn üns berilýär. Prezidentimiz Ş.M.Mirziýoýew «Edebiýat we sungata, medeniýete üns bermek – bu iň ilkinji gezekde halkymyza üns, gelejegimize üns bermekdir»¹, - diýip, edebiýatyň we sungatyň adam jemgyýetindäki ornunyň uludygyny aýratyn belläp geçýär. Bu meselede, aýratyn hem ýaş nesilde kitaba söýgi döretmek, olarda kitapsöýüjilik medeniýetini ösdürmek uly ähmiýete eýedir. Şonuň üçin hem ýurdumyzyň Prezidentiniň 2017-nji ýyl 13-nji sentýabrdaky PK–3271–sanly «Kitap önümlerini neşir etmek we ýaýmak sistemasyny ösdürmek, kitaby okamak we kitapsöýüjilik medeniýetini ösdürmek hem-de olara kömek etmek boýunça kompleks çäreleriň maksatnamasy hakynda»ky karary bilen baglanyşykly kitapsöýüjilik, çeper eseri okamak, ondan tasirlenmek, edebiýat ylmy bilen giňişleýin tanyş bolmak ýaly wezipäniň gün tertibine goýulmagy-da ýerlikli boldy.

¹ Мирзиёев Ш.М. Адабиёт ва санъат, маданиятни ривожлантириш – халқимиз маънавий оламини юксалтиришнинг мустақкам пойдеворидир // Халқ сўзи, 2017, 4 август.

Şeýlelikde, many-mazmuna eýe bolan edebiýaty ylmy taýdan öwrenmek, derňemek we okuw-usuly işlerinde onuň okadylyşyny kämilleşdirmek meseleleri bu gün hasam uly ähmiýete eýedir. Sebäbi, edebiýatyň meseleleri, çeper eser we olary döredijileriň ömri we döredijiligi barada türkmen edebiýaty öwreniş ylmy tarapyndan onlarça ylmy işler, makalalar ýazyldy. Şeýle barlaglar özüniň düýpli derňelmegine we öwrenilmegine, ylmy taýdan doly açylyp görkezilmegine mynasypdyr.

Okuw gollanma taýýarlananda edebiýatçy alymlarymyzyň edebiýat boýunça çap edilen gollanmalary, metbugat makalalary esasy çeşme bolup hyzmat etdi. Şonuň üçin hem biz bu gollanmany ýazmakda köplenç XX asyr türmen alymlarynyň ylmy barlaglaryna salgylandyk we olaryň ylmy işlerinden gerek ýerinde ylmy çeşme hökmünde peýdalandyk.

TÜRKMEN EDEBİYATŞYNASLYGYNÝŇ TARYHYNA NAZAR. ONUŇ IRKI DÖWÜRLERI WE GÖRNÜŞLERI HAKYNDAMAGLUMAT

Meýilnama

- 1. «Türkmen edebiyatşynaslygynyň taryhy» dersiniň maksady we wezipeleri.*
- 2. Edebíýatşynaslyk hakynda düşünje.*
- 3. Edebíýatşynaslygyň gadymy taryhyna nazar.*
- 4. Irki döwür türkí edebi ýadygärliklerde edebíýatşynaslyk hakynda aýdylan pikirler hakyndamaglumat.*

Her bir ýazuwly edebíýat öz köküni, çeşmesini gaty aňyrlardan alyp gaýdýar. Ony öwrenmezden, edebíýatyň taryhyna, soňky ösüş döwürlerine göz ýetirmek kyn. Şoňa görä-de, bu edebíýatyň döreyşini we ösüşini göz önüne getirmek üçin ilkinji çeşmelerine nazar salmaly. Diýmek, edebíýatşynaslygynyň taryhyny dogry we hertaraply öwrenmek üçin ilki bilen halk döredijiligi eserlerimize we nusgawy edebíýatymyzyň wekilleriniň döredijiligine ýüzlenmegimiz gerek. Náme diýende, çeper döredijiligiň tebigaty, edebíýatyň many-mazmuny we wezipeleri hakyndaky pikir-duýgular bize çenli ýetip gelen ýazuw ýadygärliklerde hem duş gelyär. Aýratyn bellemeli zadymyz, ýazuw çeşmelerinde ylmy meselede giňden ýaýrany we çuňňur öwrenileni gadymy Grek-Rim ýazuw ýadygärligidir. Şonuň üçinem gadymyýet hakynda söz edende köpräk şu çeşmelere daýanylýar. Gadymy Şumer ýa-da Mysr, Hytaý, Hind medeniýeti ähmiýeti taýdan hiç bir milletden kem hasaplanmaýar, emma ýokardaky sebäplere görä olary subut etmek häzirlilikçe aňsat düşmeýär. Meseläniň ýene-de bir tarapyny hasaba almak zerur: aslynda, eger folkloryň ýazuwly edebíýatdan gadymylygyna ünüs bersek, edebíýat hakyndaky garaýyşlaryň, pikirleriň düýp köki halk agzeki edebíýatyň däplerini özleşdirmek arkaly kämilleşdi, öňe gadam urdy. Emma bu hakykaty anyklyk ýagdaýda, halk agzeki döredijiligi nusgalarynyň ýazuwda möhürlenmegi soňky döwürlerde amala aşmagy, oňa çenli olaryň gadymy teksti saklanmandygyny hasaba alyp, ýene-de

MAZMUNY

1.	Giriş.....	3-sah.
2.	Türkmen edebiyatşynaslygynyň taryhyna nazar. Onuň irki döwürleri we görnüşleri hakynda maglumat.....	5-sah.
3.	Edebiyatşynaslygyň edebi syn bilen baglylygy.....	11-sah.
4.	Türki halklar edebiyatşynaslygynyň taryhy we onuň irki döwürleri.....	20-sah.
5.	Edebiyatşynaslygyň orta asyrdaky ösüş etapynyň taryhy (XV asyr).....	25-sah.
6.	Türkmen edebiyatşynaslygynyň XX asyryň başyndaky ösüş taryhy.....	30-sah.
7.	Türkmen edebiyatşynaslygynda rus alymlarynyň orny we hyzmaty.....	34-sah.
8.	Hojaly Mollanyň türkmen edebiyatşynaçlygyndaky orny.....	41-sah.
9.	Edebiyatşynaslykda XVIII asyr türkmen klassyky şahyrlaryň döredijiliginiň öwrenilişi.....	45-sah.
10.	Türkmen edebiyatşynaslygynda Magtymgulynyň doglan we ýaşan ýaşı, maşgala durmuşy baradaky meseleleriň öwrenilişi.....	53-sah.
11.	Magtymgulynyň eserleriniň öwrenilişi.....	64-sah.
12.	Türkmen edebiyatşynaslygynda Magtymgulynyň döredijiligini öwrenmek meselesi.....	76-sah.
13.	Professor K.Kurambaýewiň Magtymguly we garagalpak edebiyaty boýuça ylmy barlaglary.....	80-sah.
14.	Edebiyatşynaslykda XIX asyr türkmen şahyrlarynyň döredijiliginiň öwrenilişi.....	88-sah.
15.	Türkmen edebiyatşynaslygynda edebiyat nazaryýeti meseleleriniň öwreniliş taryhy.....	95-sah.
16.	Türkmen edebiyatşynaslygynda edebiyatyň proza meseleleriniň öwreniliş taryhy.....	99-sah.
17.	D.Rejebowýň ylmy barlaglarynda garaşsyzlyk döwrüniň edebiyatynyň öwrenilişi.....	102-sah.
18.	Netije.....	107-sah.
19.	Edebiyatlar.....	109-sah.

**«Miraziz Nukus» ЖШЖ баспаханасында басылды.
Өзбекстан Республикасы баспа сөз хәм хабар агентлигиниң
2018-жыл 16-майдағы № 11–3059 лицензиясы.
Көлеми 7 баспа табақ. Қағаз көлеми 60x84 1/16
Буйыртпа №14-19. Тиражы 50 нуска**